

Науково-теоретичні підходи до вивчення життєвої позиції як психологічного феномена

А.М.Ондо Анге. Науково-теоретичні підходи до вивчення життєвої позиції як психологічного феномена. Життєва позиція розглядається як внутрішній психологічний аспект особистості, сформоване, відносно стійке утворення з власною структурою, яка визначає її особливості. На суб'єктивному рівні структурної організації особистості виділяють диспозиції ("суб'єктивні" позиції), основу яких складає життєва позиція особистості як стійка спрямованість на певні цінності. Виділяють егоцентричну, споглядальну, суперечливу та інші види життєвих позицій. Становлення життєвої позиції безпосередньо співвідноситься з індивідуальністю людини. Життєву позицію можна розглядати як основну характеристику людини в її самореалізації.

Ключові слова: позиція, життєва позиція, внутрішня позиція, особистість, Я-концепція, відносини, сенс життя, взаємодія, роль.

А.М.Ондо Анге. Научно-теоретические подходы к изучению жизненной позиции как психологического феномена.

Жизненная позиция рассматривается как внутренний психологический аспект личности, сформированное, относительно стойкое образование с собственной структурой, которая определяет ее особенности. На субъективном уровне структурной организации личности выделяют диспозиции («субъективные» позиции), основу которых составляет жизненная позиция личности как устойчивая направленность на определенные ценности. Выделяют эгоцентричную, наблюдательную, противоречивую и другие виды жизненных позиций. Становление жизненной позиции непосредственно связано с личностью человека. Жизненную позицию можно рассматривать как основную характеристику человека в его самореализации.

Ключевые слова: позиция, жизненная позиция, внутренняя позиция, личность, Я-концепция, отношения, смысл жизни, взаимодействие, роль.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується перетворенням різних сторін соціальної дійсності, відбуваються зміни індивідуально-особового плану. Виникають нові орієнтири, потреби і інтереси, на їх основі перебудовуються і якості особи, характерні для попереднього періоду,

адже самі умови громадського життя вимагають від людини вибору життєвої позиції, що сприяла би збереженню цілісності внутрішнього світу та досягненню самореалізації у майбутньому. Життєва позиція, виступаючи одним з основних регуляторів соціальної поведінки в конкретних умовах, забезпечує перспективу життєвого шляху і розвитку індивідуальності людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до теми дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук на кафедрі соціальної та прикладної психології Інституту математики, економіки і механіки Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова.

Метою статті є теоретичне вивчення сутності поняття «життєва позиція» як психологічного феномена. **Наукове завдання** передбачає обґрунтування визначення сутності поняття життєва позиція.

Практичним завданням є аналіз та узагальнення літературних джерел щодо сутності поняття життєвої позиції. Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань нами застосовувались загальнонаукові методи теоретичного дослідження: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення теоретичних та експериментальних даних.

Результати досліджень. У сучасному суспільстві, яке прагне до наукового прогресу та високих технологій, дуже мало уваги приділяється індивідуальному, особистісному, вихованню людини. «Область психології особистості в її сучасному стані представляє дуже туманне утворення в структурі психологічної науки», – говорив Ананьєв [14].

Однією із характеристик сучасного етапу розвитку суспільства є перетворення різних сторін соціальної дійсності. Відбуваються зміни індивідуально-особистісного плану. Виникають нові орієнтири, потреби та інтереси, на їх основі перебудовуються і якості особистості, характерні для попереднього періоду (Г.М. Андрєєва, 2007; С.С. Бубнова, 1999; М.С. Яницький, 2000 та ін.), адже самі умови громадського життя вимагають від людини вибору життєвої позиції, що сприятиме збереженню цілісності внутрішнього світу і досягненню самореалізації в майбутньому. Життєва позиція, виступаючи одним з основних регуляторів соціальної поведінки в конкретних умовах, забезпечує перспективу життєвого шляху і розвитку індивідуальності людини [14].

У сучасній науці формування життєвої позиції людини є багаторівневою, багатоаспектною проблемою.

На філософському рівні вивчалися проблеми життєвої позиції людини у співвідношенні з розвитком людства і цивілізації (К.А.Абульханова-Славська, Е.Муньє, С.Л.Франк, В.Е.Франкл, Е.Фромм та ін.). Значимі ідеї про обумовленість існування людини у світі її внутрішньою позицією містяться у філософії екзистенціалізму (С.Мадді, Ж.П.Сартр, М.Хайдеггер, К.Ясперс та ін.).

На соціально-психологічному рівні вирішувалися питання про шляхи і способи позиціонування особистості в суспільстві (Б.Г.Ананьєв, В.Г.Іванов, І.С.Кюн, М.Л.Лезгіна, В.Н.Маркін, А.В.Мудрик та ін.).

На психологічному рівні (В.Н.Мясищев, А.Н.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн, А.В.Брушлинський, В.І.Слободчиков та ін.) предметом дослідження були внутрішні модуси позиціонування особистості як вираження її стосунків, діяльності, свідомості.

Педагогічні дослідження, які зачіпають проблему становлення життєвої позиції (В.П.Бедерханова, Є.В.Бондаревська, О.С.Гребенюк, М.Б.Заславська, І.А.Колеснікова, Т.Н.Мальковська, В.А.Петріковський, О.В.Тітова, Н.Є.Щуркова та ін.), також свідчать про безперервний інтерес до цього питання.

Слово “позиція” відоме здавна. Ним визначається положення, розташування і з цим смислом застосовується в безлічі контекстів. У “Словнику іншомовних слів” воно представлено як точка зору, ставлення до певної справи, питання, що визначає характер дій, поведінки.

І.С. Кюн розглядає позицію суб'єкта як виконання соціальної ролі за пропонованими нормами з системою очікувань, які висуюють до нього як суспільство в цілому, так і окремі групи [8].

У Г.М. Андреевої “.. поняття “статус” чи “позиція”, позначає місце індивіда в системі групового життя ...” [4].

М.Д. Лаптева розглядає цей термін більш багатогранно і виділяє три плани позицій: позиції як стани в суспільстві, групі або соціальній позиції (Г.М. Андреева, І.С. Кюн, О.М. Леонт'єв, О.В. Петровський); позиції як ставлення людини до дійсності в цілому або до різних її областей, або позиція особистості (Л.І. Божович, Д.Б. Паригін, Л.В. Заніна); позиції як місце людини в безпосередній взаємодії, в актуальній ситуації, або рольовій позиції (Л.А. Петровська, О.А. Вовчик-Блакитна, А.Б. Добровіч) [10].

Б.Д. Паригін також говорить про зв'язок позиції людини з тією роллю, яку вона виконує відповідно до її соціального стану і

конкретної ситуації. “З позиції особистості по суті й починається той структурний пласт психіки, який характеризує особистість уже не як об’єкт, а як суб’єкт соціальних відносин” [13].

На суб’єктивному рівні структурної організації особистості вчені виділяють диспозиції (“суб’єктивні” позиції), основу яких складає життєва позиція особистості як стійка спрямованість на певні цінності.

Позиція – це і процес, і результат вибору відповідної поведінки або вчинків на основі стосунків, що виражаються в цілях і мотивах, поглядах і цінностях особистості. Вибір можна розглядати як співвідношення особистістю своїх бажань («хочу») та можливостей («можу»), зобов’язань («потрібно») та усвідомлених зусиль («повинен»). Вибір змісту життєвої позиції – це стратегічна лінія, що проходить крізь усе життя людини, підпорядковує його вчинки і поведінку, це імпульс усієї життєдіяльності. Необхідність вибору життєвої позиції визначається потребою в самозмінненні та проявляється через ціннісно-змістовне відношення до себе та світу на основі відбору умов для зростання та їх реалізації в життєдіяльності. [14].

Говорячи про формування особистості в дитячому віці, Л.І. Божович наполягає на тому, щоб розрізнити позицію як “об’єктивну позицію дитини, яку вона займає в житті”, її власну “внутрішню позицію, тобто те, як вона сама ставиться до навколишнього світу, і, перш за все, до своєї позиції і яку позицію вона хоче займати”. А ця внутрішня позиція виникає “... між тим місцем, яке вона займає в системі доступних їй людських відносин (а, отже, і між відповідними вимогами до неї), з одного боку, і тими психологічними особливостями, які у неї вже сформувалися в результаті її попереднього досвіду, з іншого боку”. І ясність цієї внутрішньої позиції робить зрозумілим “не лише її ставлення до того чи іншого явища, але й виявляє всю систему її ставлень до дійсності” [5].

А.Адлер під час вивчення феномена життя окремого індивіда запровадив поняття “життєвого стилю”, під яким автор розумів “єдність, що формується в процесі подолання труднощів, пережитих в дитинстві, і яка ґрунтується на прагненні до мети” [2].

Типологія життєвих установок за А. Адлером побудована на основі двох вимірів: соціального інтересу і ступеня активності особистості. Соціальний інтерес виявляється у співпраці з іншими заради спільного успіху, з однієї сторони, і в егоїстичному інтересі – з другої. Ступінь активності відбиває спосіб вирішення

особистістю життєвих проблем, який варіює від млявості, апатичності до шаленої активності. На думку автора, ступінь активності має різне значення в поєднанні з соціальним інтересом [2]. Дитина, перебираючи багато дій і думок, зупиняється на певному способі поведінки, який закріплюється в її уяві, виборі занять і надалі починає жорстко детермінувати її поведінку.

Вже у сучасних психологічних дослідженнях на перший план виходить, так звана, «життєва» проблематика – аналіз розвитку особистості в часі життя, яка позначається як «психологія життєвого шляху» (К.Л. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, В.І. Ковальов, С.Л. Рубінштейн та ін.), «життєві перспективи» особистості (О.І. Головаха, А.А. Кронік, В.Ф. Серенкова, Г.С. Шляхтин, К. Левін, Ж. Нюттен та ін.), де розкриваються закономірності сприйняття майбутнього, передбачення майбутніх подій, висунення цілей і вибору шляхів їх досягнення, детермінуючий вплив життєвих планів на організацію діяльності і поведінку людини в сьогоденні.

Поняття «життєва позиція» широко увійшло в психолого-педагогічну літературу. Але через велику місткість змісту, що вкладається, воно як в психологічній, так і в педагогічній літературі, все ще викликає різні тлумачення. Це робить більш важкою розробку практичних питань життєвої позиції особистості підлітка та її особливостей.

Дуже важливим є знання життєвої позиції для практичних працівників: необхідно мати чітке уявлення не лише про зміст цього поняття, тобто про суть життєвої позиції, але і про її психологічні механізми, без чого неможливо виявити конкретні шляхи і методи її розвитку та особливості її прояву в підлітковому віці.

У психологічній літературі терміни «життєва позиція», «внутрішня позиція» і «диспозиція особистості» стали зустрічатися ще в 50-і рр. ХХ ст. Але з них міцно утвердилися «життєва позиція» (Б.Г.Ананьєв), «внутрішня позиція» (Л.І.Божович). Детально зупинився на них Б.Г.Ананьєв, вслід за В.Н.Мясіщевим. Останній під позицією людини розумів «складну систему відношення особистості (до суспільства в цілому, до спільностей, яким вона належить, до праці, людей, до самої собі), установок і мотивів, якими вона керується у своїй діяльності» [3].

Психологічний зміст поняття «активна життєва позиція особистості» безпосередньо пов'язаний з вченням Б.Г.Ананьєва про людину і його структурну організацію, представлену автором як єдність біологічного (фізична культура) і соціального, що

складається з індивіда, особистості, суб'єкта й індивідуальності. Кожна особистість «проходить свій життєвий шлях, у рамках якого відбувається соціалізація індивіда та формується соціальна зрілість і активна життєва позиція» [7].

Л.І. Божович внутрішню позицію особистості розуміє як спрямованість її інтересів і прагнень, пов'язаних з потребою в знаходженні свого місця в праці і житті. В підходах цих двох авторів відносно позиції немає істотних відмінностей, проте Л.І. Божович, на відміну від Б.Г.Ананьєва, життєву позицію вважає умовою і показником самовизначення особистості [5]. Психологи праві в тому, що вважають життєву позицію і умовою, і показником самовизначення особистості при формуванні в колективі міжособистісних стосунків.

Поняття ВП було введено Л.І. Божович для позначення реально діючих мотивів по відношенню до оточення, усвідомлення себе, а також відношення до себе в контексті навколишньої дійсності. Є немало різноманітних трактувань цього поняття, але це різноманіття пов'язане з відмінностями в теоретичних інтерпретаціях, які були дані цьому поняттю. В аналізі, який був проведений Т. А. Нежновою [12, с. 129], ВП виступає як феноменологія, добре відома будь-якій людині на власному досвіді, – активне відношення людини до якого-небудь значимого предмета або явища в житті (бажання здійснити щось, прагнення поступити певним чином, «тому що не можу інакше»). Поняття має на увазі єдність мотиваційного, афективного і когнітивного компонентів.

Введене дослідницею поняття має і важливий смисловий аспект. ВП особистості – не нав'язаний зовнішнім оточенням, а прийнятий людиною вибір свого місця в житті, мотивований внутрішніми спонуканнями. Д. В. Лубовський [12, с. 130] пропонує застосувати ВП в якості одиниці аналізу особистості, оскільки функції, які виконує ВП, традиційно розглядаються в психології як особистості. Незважаючи на те, що поняття ВП відповідає перерахованим методологічним вимогам, Л.І. Божович слідом за С.Л. Рубінштейном в якості одиниці аналізу особистості запропонувала вчинок.

При цьому ВП виступає як детермінанта вчинку або діяльності (наприклад, учбової діяльності школяра). Основною функцією ВП є регуляція взаємодії особистості і соціального оточення, прийняття або відкидання дій соціуму, спонукання до вчинків або, навпаки, до свідомої відмови від дії і т. д. ВП виступає як ключова внутрішня умова, яка опосередковує зовнішні дії.

Життєва позиція особистості за К.О. Абульхановою-Славською, – це сукупність її життєвих відносин, а також спосіб їх реалізації, що відповідає (або не відповідає) потребам, цінностям особистості. Вона представляє собою вироблений особистістю за даних умов спосіб свого суспільного життя, місце в професії, за сіб самовираження. У життєвій позиції можна виділити її вихідну об'єктивну характеристику – ті соціальні умови, в яких існує людина. Вони можуть бути сприятливими, або не сприятливими для розвитку особистості. Визначальним у характеристиці життєвої позиції є те, наскільки сама особистість домагається тих умов, в яких її потенціал одержує найбільші можливості для розвитку.

Життєва позиція особистості – це сформоване відносно стійке утворення, що має власну структуру. У свою чергу, структура життєвої позиції визначає її особливості. Якщо основні життєві стосунки інтегровані, відповідають вихідним намірам особистості, то така життєва позиція характеризується цілісністю, цілеспрямованістю, гармонійністю. У тому випадку, коли життєві стосунки не пов'язані між собою, а спосіб їх здійснення не відповідає їм, то така життєва позиція є нестійкою. Крім того, залежно від особливостей реалізації власних життєвих стосунків, особистість подолання труднощів, К.О. Абульханова-Славська виділяє егоцентричну, споглядальну, суперечливу та інші види життєвих позицій. [1]

Життєва позиція особистості – це система поглядів на життя, на своє місце в ній, призма основних цінностей особистості, яка визначає орієнтацію в житті, готовність до практичної дії, спосіб включення особистості в життєдіяльність суспільства. Це, з одного боку, інтеграційна освіта, що включає рівні розвитку індивіда в його цілісності як в інтелектуальному, емоційному і фізичному плані, так і його моральних якостей, а з другої – це завжди певна лінія поведінки: система діяльності і спілкування людини, реалізація її життєвих спрямувань і задумів. Через розуміння людина вибудовує у свідомості картину світу і себе у світі, визначає власні ціннісно-сміслові пріоритети, проектує форми самоздійснення і самореалізації. Структурними компонентами життєвої позиції виступають двоєдина система єдності духовної і практичної, практичної і предметної в життєдіяльності особистості: суб'єктивне, ідеальне стосунків людини до соціальної дійсності (ціннісні орієнтації, установки і ін.), об'єктивно існуюче, практичне відношення (вчинки, певна лінія поведінки і ін.). У основі конструювання життєвих позицій і стратегій лежить система цінностей, обумовлюючи вибір альтернативних способів ухвалення рішення. Невід'ємною частиною розвитку

особистості є саме формування життєвої позиції разом з ціннісними сенсами і орієнтаціями.

Традиційно життєва позиція розглядалася як спосіб включення особистості в життєдіяльність суспільства; у деяких авторів уявлення про «життєву позицію» співвідноситься з поняттями образу, стилю і якості життя, будучи предметом аналізу дослідників різних філософських течій і психологічних шкіл.

Цікавими були наукові дослідження М.Д. Александрової, Л.І. Анциферової, О.В. Краснової, які вивчали питання збереження життєвої позиції, здоров'я і соціального статусу літньої людини. Підтримка активної життєвої позиції літніх людей обговорюється в роботах Р.А. Литвак, І.В. Резанович, К.А. Рямової. Вони підкреслюють, що вирішення цієї проблеми, в сучасному соціальному контексті, необхідно шукати у сфері дозвілля [12]. Автори пояснюють це тим, що в літньому віці у більшості випадків змінюється структура життєдіяльності. Через припинення трудової діяльності, з неї можуть повністю випадати освітня і професійно-трудова сфера, а побутова – значно скорочуватися через прогрес в медичному і побутовому обслуговуванні. Усе це призводить до значного збільшення обсягу вільного часу.

Представляють великий інтерес думки С.Л. Рубінштейна про те, що рівень розвитку особистості визначається рівнем розвитку її свідомості, функція свідомості виступає не лише як знання, але і як відношення. «Без свідомості», без здатності свідомо зайняти певну позицію, немає особистості» [7].

Позиція, як відмічає С.Л. Рубінштейн, – виборче відношення особистості до цілей, що стоять перед нею, і завдань. Вона, за його словами, виражається у виборчій мобілізованій готовності до діяльності, спрямованої на їх здійснення. «Позиція обумовлює певну лінію поведінки і сама обумовлюється нею» [7]. У працях автора разом з позицією особистості зустрічається «проект особистості». Проект особистості має безпосереднє відношення до її позиції. Причому, за його словами, проект тому, що людина сам з себе щось робить. Ось чому наявність стійких внутрішніх позицій – показник самовизначення особистості. Не менш важливе і його положення про те, що внутрішня позиція особистості визначається двояко: іншими і самою особою [7], тобто вихованням і самовихованням (самотворенням іншими словами).

Коли говорять про активну життєву позицію, мають на увазі усвідомлення ініціативно-творчого відношення людини до світу і свого значення в ньому, які проявляються в соціально-динамічному процесі і водночас особово-значимій діяльності.

Більш перспективно, з точки зору системного підходу до життєвої позиції як до предметно-практичної освіти, розглядати життєву позицію як інтеграційну характеристику життєдіяльності особистості: з одного боку, активна життєва позиція дозволяє людині енергійно включатися в систему громадських стосунків, завдяки чому особистість опановує громадський досвід, привласнює його, робить своїм надбанням; з іншого боку, залучаючись до різних сфер життя суспільства, особистість придбаває і все більшу самостійність, відносну автономність. Саме тому в роботі В.А. Ведіняпіної життєва позиція особистості розглядається не лише як характеристика внутрішнього світу людини, але і як громадський спосіб організації свого життя [6]. Вступаючи у складні багатосторонні відносини з навколишнім світом, людина стикається з об'єктивною необхідністю самостійно розпоряджатися власним життям, вибирати життєвий шлях; так, Б.Г. Ананьєв пише, що здатність до саморегуляції і вибору власного життєвого шляху є проявом індивідуальності [3]. Отже, становлення життєвої позиції безпосередньо співвідноситься з індивідуальністю людини – здатність до самореалізації проявляється за умови активного позиціонування і тільки тоді особистість готова до самостійного життя в суспільстві, тобто життєву позицію можна розглядати як основну характеристику людини в його самореалізації.

Необхідно співвіднести поняття життєвої позиції з іншими, що характеризують взаємовідносини особистості і навколишньої реальності. Так, поняття життєвої позиції широко використовується в мові для позначення усвідомленого та такого, що відкрито виражає відношення людини до значних явищ життя або до навколишньої реальності в цілому. Спроби операціоналізації цього поняття показують, що представити цю реальність в термінах психології досить важко. Наприклад, Д. А. Леонтьєв називає життєвою позицією відношення особистості до власного життя і форму організації особистістю власного життя. Життєва позиція характеризується двома параметрами – усвідомленістю і активністю. При цьому залишається незрозуміло, яке співвідношення між відношенням особистості до свого життя і формою її організації. Можливо, в силу цієї неясності Д. А. Леонтьєв в пізніших роботах тільки згадує це поняття, але не співвідносить його з поняттям сенсу. Крім того, поняття життєвої позиції викликає безліч буденно-життєвих асоціацій, що утрудняє його застосування в психології. Говорячи про співвідношення ВП і життєвої позиції, необхідно підкреслити, що ВП виражає відно-

шення особистості не до свого життя в цілому, а лише до деякої її значимої сфери або до діяльності, що має для людини велике значення. Крім того, поняття ВП не має на увазі сформованість функцій організації життя. Так, ВП школяра – це лише передумова самоорганізації дитиною своєї учбової діяльності, причому ця передумова не задає однозначно подальший хід розвитку.

У психології розвитку простежується декілька ліній, по яких йде формування особистості. Це і розвиток системи цінностей, сенсів, і розвиток тимчасової перспективи. Щоб показати, яку роль може зіграти в аналізі розвитку особистості упродовж життєвого шляху застосування поняття ВП, необхідно простежити його співвідношення з цими поняттями.

Нарешті необхідно співвіднести ЖП з поняттям сенсу життя. Д. А. Леонтьєв стверджує, що сенс життя можна у феноменологічному аспекті визначити як більш-менш адекватне переживання інтенціональної спрямованості власного життя [11]. Він пише, що «з психологічної точки зору, головним є не усвідомлене уявлення про сенс життя, а насиченість реального повсякденного життя реальним сенсом. Саме спрямованість життя, що об'єктивно склалася, несе в собі життєвий сенс. В той же час, життєві ситуації можуть ставити перед людиною завдання на усвідомлення сенсу життя. Усвідомити і сформулювати сенс свого життя – означає цілком оцінити своє життя. Викладені міркування дають основу припустити, що сенс життя є концентрованою описовою характеристикою найбільш стержневої і узагальненої динамічної смислової системи, котра відповідає за загальну спрямованість життя суб'єкта як цілого». Природно, що прагнення до пошуку сенсу життя у дитини 6-7 років ще немає, як немає і оцінки свого життя з точки зору її насиченості сенсом, але і в цьому віці ВП, маючи чітко виражений інтенціональний характер, наповнює життя смисловою насиченістю і спрямована в майбутнє.

Міждисциплінарне наукове поняття «життєва позиція» було уточнене в процесі аналізу відповідних робіт. Так, в західній психології «життєва позиція» співвідноситься з теорією особистості (З. Фрейд, А. Маслоу, Е. Шострем, Е. Берн); дві життєві позиції, що кардинально різняться, виділяє Е. Фромм – позиція «мати» і позиція «бути». Перша означає зведення сенсу життя до споживання: «Я є те, що я маю»; друга полягає у взаємодії особистості зі світом: «Я є те, що зі мною відбувається» [16]. К.О. Абульханова-Славська, аналізуючи активність особистості як суб'єкта життя, висуває ідею про те, що «життєва позиція при-

пускає не лише наявність суб'єктивних стосунків, але і їх дієву, практичну реалізацію особистості в житті" [1].

Результати дослідження вищезазначеної дефініції "життєва позиція" дозволяють констатувати, що на сучасному етапі наукових досліджень не повністю сформована оцінка позитивної і ціннісної змістовності життєвої позиції. Тракткування поняття "життєва позиція" в тлумаченні різних авторів:

- спосіб включення особистості в життєдіяльність суспільства (Соціологічний словник) [15].
- внутрішня установка, обумовлена світоглядними, моральними і психологічними якостями особистості і відбиваюча її суб'єктивне відношення до суспільства (Короткий психологічний словник) [9].
- це не просто характеристика особистості, її внутрішнього світу через спрямованість або сукупність ролей, а форма буття, громадський спосіб здійснення свого життя (К.О. Абульханова-Славська) [1].
- здатність до саморегуляції і вибору власного життєвого шляху, що є проявом індивідуальності (В.А. Ведіняпіна) [6].
- інтеграційна характеристика людини в її самоздійсненні (самореалізації) (Б.Г. Ананьєв) [3].

Як бачимо, навіть короткий аналіз життєвої позиції дає можливість виділити її структуру. Це: 1) потреби і установки; 2) знання; 3) переконання; 4) готовність діяти; 5) дій з досягнення життєвої мети.

Розкриття суті позиції особистості було б не повним, якби вона не була поділена можливістю вибору цілей і засобів їх досягнення, оскільки в них якнайповніше проявляється активність, індивідуальність і самостійність. Отже, до позиції особистості мають безпосереднє відношення її ціннісні орієнтації – стосунки до реальних і духовних цінностей, які накладають відбиток на постановку цілей, вибір шляхів і засобів їх реалізації та вибір спрямованості діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Життєва позиція – це внутрішній психологічний аспект соціально дозрілої, самовизначеної особистості. У структурному відношенні життєва позиція визначає характер усієї життєдіяльності особистості. Основу життєвої позиції складає світогляд, який і визначає реалізацію життєвої позиції, проявляється в діяльності, поведінці відповідно до усвідомлених цілей особистості. Багато психологів вважають, що життєва позиція позначається на формуванні міжособистісних стосунків. Саме тому її необхідно до-

сліджувати в тісному зв'язку з вивченням різних аспектів діяльності і світогляду.

Логіка нашого подальшого дослідження передбачає вивчення взаємозв'язку життєвої позиції підлітка з усвідомлюванням образу власного тіла, образом фізичного «Я».

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Социально-психологические аспекты активности личности / К. А. Абульханова-Славская // Социально-психологические проблемы производственного коллектива. – М.: Наука, 1983.
2. Адлер А. Наука жить / А. Адлер. – К., 1997.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с. – (Мастера психологии).
4. Андреева Г. М. Современная социальная психология на Западе (теоретические ориентации) / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. – М., 1978.
5. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М., 1969. – 336 с.
6. Ведняпина В. А. Соотношения «мир – человек» в их системно-целостной организации [Текст] / В. А. Ведняпина // Успехи современного естествознания. – 2005. – №1. – С.86–88.
7. Кидинов А. В. Психологические аспекты влияния активной жизненной позиции студентов на формирование их межличностных отношений / А. В. Кидинов // Гуманитарные науки. Педагогика и психология. Вестник ТГУ, выпуск 1 (81). – 2010. – С. 162–168.
8. Кон И. С. Открытые «Я» / И. С. Кон. – М., 1978.
9. Краткий психологический словарь / А. Л. Свенцицкий. – Изд-во: Велби; Проспект, 2008. – 512 с.
10. Лаптева М. Д. Позиция в структуре профессионального общения: автореф. дис.канд.психол.наук / М. Д. Лаптева. – М., 1999.
11. Леонтьев, Д. А. Психология смысла / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2003.
12. Лубовский Д. В. Понятие внутренней позиции и непрерывность развития на протяжении жизненного пути [Текст] / Д. В. Лубовский // Мир психологии : научно-методический журнал. – 2012. – № 2. – С. 128 – 138.
13. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – Москва: Мысль, 1971.

14. Попова Т. В. Жизненная позиция личности как воспитательная проблема [Текст] / Т. В. Попова // Известия Южного отделения Российской академии образования. Культурные смыслы и личностно-ориентированные технологии воспитания. – Ростов-на-Дону: Изд-во РГПУ. – Выпуск VI. – 2004. – С. 72–75.
15. Социологический словарь / отв. ред. Н. Аберкромби. – М. : Экономика, 2004. – 620 с.
16. Фромм Э. Величие и ограниченность теории Фрейда [Текст] / Э. Фромм. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ»», 2000. – 448 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Social'no-psihologicheskie aspekty aktivnosti lichnosti / K. A. Abul'hanova-Slavskaja // Social'no-psihologicheskie problemy proizvodstvennogo kollektiva. – М.: Nauka, 1983.
2. Adler A. Nauka zhit' / A. Adler. – К., 1997.
3. Anan'ev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya / B. G. Anan'ev. – SPb.: Piter, 2001. – 288 s. – (Mastera psihologii).
4. Andreeva G. M. Sovremennaja social'naja psihologija na Zapade (teoreticheskie orientacii) / G. M. Andreeva, N. N. Bogomolova, L. A. Petrovskaja. – М., 1978.
5. Bozhovich L. I. Lichnost' i ee formirovanie v detskom vozraste / L. I. Bozhovich. – М., 1969. – 336 s.
6. Vedinjapina V. A. Sootnosheniya «mir – chelovek» v ih sistemno-celostnoj organizacii [Текст] / V. A. Vedinjapina // Uspehi sovremennogo estestvoznaniya. – 2005. – №1. – S.86–88.
7. Kidinov A. V. Psihologicheskie aspekty vlijaniya aktivnoj zhiznennoj pozicii studentov na formirovanie ih mezhlichnostnyh otnoshenij / A. V. Kidinov. – Gumanitarnye nauki. Pedagogika i psihologija. Vestnik TGU, vypusk 1 (81). – 2010. – S. 162–168.
8. Kon I. S. Otkrytye “Ja” / I. S. Kon. – М., 1978.
9. Kratkij psihologicheskij slovar' / A. L. Svencickij / Izd-vo: Velbi: Prospekt, 2008. – 512 s.
10. Lapteva M. D. Pozicija v strukture professional'nogo obshhenija: avtoref. dis. kand. psihol. nauk / M. D. Lapteva. – М., 1999.
11. Leont'ev, D. A. Psihologija smysla / D. A. Leont'ev. – М. : Smysl, 2003.

12. Lubovskij D. V. Ponjatie vnutrennej pozicii i nepreryvnost' razvitija na protjazhenii zhiznennogo puti [Tekst] / D. V. Lubovskij // Mir psihologii : nauchno-metodicheskiy zhurnal. – 2012. – № 2. – S. 128 – 138.
13. Parygin B. D. Osnovy social'no-psihologicheskoy teorii / B.D. Parygin. – Moskva: Mysl', 1971.
14. Popova T. V. Zhiznennaja pozicija lichnosti kak vospitatel'naja problema [Tekst] / T. V. Popova // Izvestija Juzhnogo otdelenija Rossijskoj akademii obrazovanija. Kul'turnye smysly i lichnostno-orientirovannye tehnologii vospitanija. – Rostov-na-Donu: Izd-vo RGPU. – Vypusk VI. – 2004. – S. 72–75.
15. Sociologicheskij slovar' / otv. red. N. Aberkrombi. – M. : Jekonomika, 2004. – 620 s.
16. Fromm Je. Velichie i ogranichenost' teorii Frejda [Tekst] / Je. Fromm. – M. : 000 «Firma "Izdatel'stvo ACT"», 2000. – 448 s.

Ondo Ange Alisa. Scientific and theoretical approaches to the life-attitude as a psychological phenomenon concept study. In the given article we analyze and sum up opinions of the authors concerning the nature of life-attitude. The problems and the relevance of life-attitude are formulated. The structural features, mechanisms of functioning, patterns of development and life-attitude becoming are described.

Life-attitude is an internal psychological aspect of socially mature person with self-identity. Life-attitude determines the character of the whole life of the individual. The basis of life-attitude consist the worldview that defines the implementation of position in life, manifested in the activities and behavior according to the perceived goals of the individual. Many psychologists believe that life position affects the formation of interpersonal relationships. The value orientation that is the relationship to the real and spiritual values, which leave their imprint on goal setting, choice of ways and means of implementation and the choice of orientation of activity are relevant for the position of the individual.

The constructing attitudes and strategies are based on the system of values, causing the selection of alternative decision. The position in life includes: 1) the needs and attitudes; 2) knowledge; 3) beliefs; 4) availability to act; 5) actions to achieve life goals. An integral part of personal development is just forming life-attitude with meaning and value orientations. That is why it is necessary to research in close connection with the study of various aspects and worldview. The logic of our study provides further exploration of the relationship of teenagers' life-attitude of their body image realization, physical self-image.

Key words: life-attitude, attitude, lifestyle, internal position, personality, self-concept, activity, interaction, role, relationships.

Отримано: 17.09.2013 р.